

Kościół w X–XI w.

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

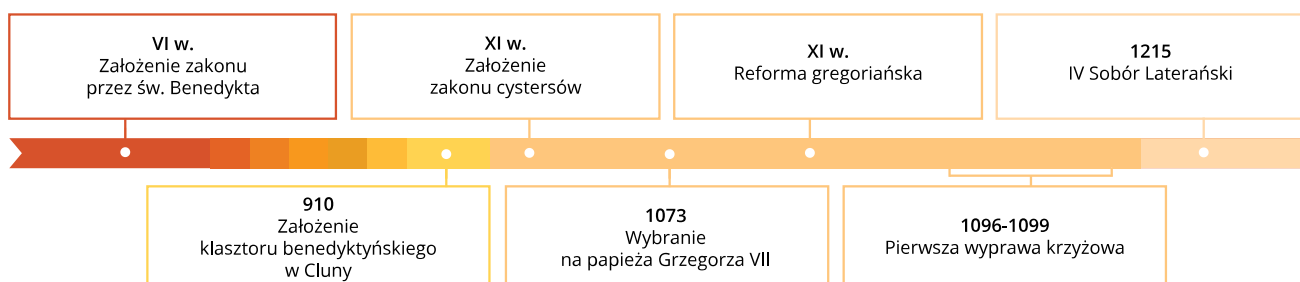

Kościół w X–XI w.

Msza świętego Grzegorza.

Źródło: Adriaen Ysenbrandt (Netherlandish, 1510–1551), ok. 1510–1550, Wikimedia Commons, domena publiczna.

We wczesnym średniowieczu ludzie świeccy, i to nie tylko cesarze i królowie, wywierali znaczący wpływ na Kościół. Także książęta, hrabiowie, a nawet pomniejsi możni miewali decydujący głos w sprawach kościelnych. Często zdarzało im się nie liczyć z opinią duchownych, jeszcze częściej stanowiska w Kościele obsadzali ludźmi niegodnymi kapłaństwa, np. własnymi krewnymi, którzy wcale nie porzucali świeckiego stylu życia i nie mieli wiedzy niezbędnej do prowadzenia działalności duszpasterskiej. Jeśli osoba świecka ufundowała klasztor, to najczęściej rządziła nim jak swoją własnością. Taki stan rzeczy był niepokojący, dlatego książę Akwitanii Wilhelm w 910 r. założył klasztor benedyktyński w Cluny, po czym zrezygnował z przysługujących mu praw fundatora i poddał opactwo papieżowi.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, dlaczego w X i XI w. uświadomiono sobie potrzebę naprawy Kościoła chrześcijańskiego i do czego ta potrzeba doprowadziła.
- Przeanalizujesz, co zakładała reforma kluniacka, a co reforma gregoriańska.
- Scharakteryzujesz przyczynę późniejszego sporu między „tiarą a koroną”.

Przeczytaj

Reforma kluniacka

Mnisi kluniaccy, dzięki temu, że ich opactwo podlegało bezpośrednio Stolicy Apostolskiej, z pominięciem miejscowych biskupów i rodu fundatora, mogli stać się krzewicielami reformy w Kościele. Przejmowali inne opactwa, jedno po drugim, z rąk świeckich i stworzyli kongregację, która w końcu XI w. zrzeszała ok. 1,5 tys. klasztorów benedyktyńskich pod przewodnictwem Cluny. Kluniaci dbali, aby mnisi żyli zgodnie z regułą św. Benedykta, wyrzekając się wszelkich przyjemności życia świeckiego.

Opactwo w Cluny, w głębi widoczne wieże zachowanej części transeptu kościoła. Zostały wybudowane w stylu romańskim. Wymień jego cechy, które są widoczne na zdjęciu.

Źródło: Anna & Michal, fot. współczesna, Flickr, licencja: CC BY 2.0.

Ciekawostka

Celibat

W starożytności i wczesnym średniowieczu duchowni chrześcijańscy mogli być żonaci. Różne formy ascezy, w tym również celibat, czyli bezżenność, praktykowali mnisi. Wprowadzenie zasady bezżenności księży w ramach reformy gregoriańskiej wynikało z pragnienia, by podkreślić odmienność i świętość stanu kapłańskiego, szczególne kwalifikacje moralne miały też uzasadniać pierwszeństwo duchownych w społeczeństwie. Nakaz celibatu spotykał się jednak z oporem księży, a w krajach odległych od Stolicy Apostolskiej bardzo często był przyjmowany jako jeden z ostatnich elementów reformy gregoriańskiej. W Polsce jeszcze na początku XIII w. biskupi oficjalnie miewali rodziny.

Reforma gregoriańska

Sarkofag Henryka III w katedrze w Spirze. W okresie romańskim sarkofagi zaczęły być zdobione wizerunkiem zmarłego. W jakiej polskiej katedrze znajdują się królewskie sarkofagi?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Apostolska uznawała jego władzę. Kiedy cesarz zmarł i książęta niemieccy objęli władzę w imieniu jego małoletniego syna Henryka IV, przyszedł moment, aby działać bardziej zdecydowanie.

W 1059 r. synod w Rzymie pod przewodnictwem papieża Mikołaja II postanowił zmienić sposób wyboru następcy św. Piotra. Dotychczas elekcji biskupa Rzymu dokonywały lud i duchowieństwo Wiecznego Miasta. Cesarz zawsze miał po swojej stronie część Rzymian, a ponadto dysponował przekonującym argumentem w postaci niemieckich rycerzy, wybory więc najczęściej przebiegały po jego myśli. W czasach, gdy cesarz nie cieszył się silną władzą w Italii, do głosu dochodzili możnowładcy rzymscy, którzy już bez żadnych skrupułów osadzali na tronie papieskim swoich ludzi. Dlatego na synodzie rzymskim ustalono, że papieża mają wybierać **kardynałowie**, czyli najwyżsi przedstawiciele duchowieństwa Wiecznego Miasta. Z czasem przyjęło się, że wyboru dokonywano podczas **konklawe**.

Proces naprawy Kościoła uległ wyraźnemu przyspieszeniu po tym, jak w 1073 r. Hildebrand został wybrany na papieża. Przyjął on

Kiedy władzę w cesarstwie objął Henryk III, również na jego dworze zaczęto sobie uświadamiać potrzebę naprawy Kościoła. Za zgodą cesarza w kurii rzymskiej rozpoczął wówczas działalność mnich z Cluny o imieniu Hildebrand. Jego poczynania od początku zmierzały do przywrócenia papieżowi autorytetu i możliwości samodzielnego działania. Hildebrand wielokrotnie pośredniczył w rokowaniach między kolejnymi papieżami a dworem cesarskim i do końca życia potężnego Henryka III Stolica

Papież Mikołaj II (ok. 1010–1061). Zwróć uwagę na nakrycie głowy papieża. To mitra, wywodząca się jeszcze ze starożytności. W Bizancjum była nakryciem głowy urzędników. Czym różni się mitra papieża Mikołaja II od współczesnej?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

wówczas imię Grzegorza VII i dlatego realizowana przezeń reforma zyskała miano gregoriańskiej.

Papież Grzegorz VII (1020-1085). Opowiadał się za reformą kościoła. W 1075 r. został porwany, jednak następnego dnia go odbito. Został uznany świętym w 1606 roku. Jak myślisz, kiedy powstała ilustracja? Czy za życia Grzegorza VII czy pochodzi może z czasów późniejszych? Odpowiedź uzasadnij.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Nowy papież zabrał się do tępienia złych nawyków wśród duchowieństwa: zakazał księżom zawierania małżeństw, a **symonię** i **nepotyzm** uznał za ciężkie przestępstwa. Następnym problemem stała się **inwestytura**, czyli prawo nominowania biskupów, których dotychczas wyznaczali cesarz i inni władcy świeccy. Grzegorz VII wprowadził zasadę wyboru biskupów przez duchownych – **kanoników** katedralnych, doradców i pomocników każdego biskupa. Dawało to Kościołowi tak bardzo upragnioną samodzielność.

Kwaterna Drzwi Gnieźnieńskich, ilustracja wydarzenia historycznego, które miało miejsce w Weronie w 983 r. Cesarz Otton II dokonał wówczas inwestytury Wojciecha Sławnikowica na biskupstwo praskie. Biskup w pokornej pozie odbiera z rąk tronuującego cesarza pastorał – znak godności biskupiej.

Wyjaśnij, jakie znaczenie miało to, kto przekazuje biskupowi oznakę obejmowanego urzędu.

Źródło: Tomasz Fedor (fotograf), Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.5.

Najważniejszym celem Grzegorza było ustanowienie władzy papieństwa nad całym światem chrześcijańskim. Miała się ona wyrażać w zwierzchnictwie papieża nad cesarzem i królami. Biskup Rzymu uznał, że skoro koronuje cesarzy, ma prawo również ich detronizować. To ostatecznie doprowadziło do poważnego konfliktu papieństwa z cesarstwem.

Słownik

inwestytura duchowna

nadawanie władzy duchownym, odbywające się w formie określonego ceremoniału; w przypadku biskupa obejmowała wręczenie pierścienia biskupiego i pastorału oraz powierzenie beneficjum (wyposażenia finansowego w postaci dochodów z określonych majątków)

kanonik katedralny

duchowny przy kościele katedralnym służący pomocą biskupowi, wchodzący w skład kapituły katedralnej i żyjący we wspólnocie kanoników wedle określonych reguł

kardynał

(z łac. *cardinalis* – główny) w Kościele katolickim najwyższa po biskupie Rzymu godność kościelna, nadawana przez samego papieża; tytuł kardynała jest związany z konkretnym kościołem rzymskim (mogą być kardynałowie biskupi, prezbiterzy oraz diakoni), początkowo był więc przyznawany duchownym sprawującym godności w Rzymie; z czasem papieże zaczęli mianować kardynałami duchownych z całej Europy, a potem świata, a przy nominacji nadawali im tytularną (lecz nie faktyczną) opiekę nad wybranym rzymskim kościołem

konklawe

(z łac. *conclave* – pokój zamykany na klucz) zamknięte i niepodlegające wpływom z zewnątrz obrady kardynałów wybierających papieża

nepotyzm

przyznawanie godności kościelnych krewnym

symonia

sprzedaż urzędów kościelnych

transept

(łac. *trans* – przez; *saepum* – ogrodzenie) nawa poprzeczna w kościele zbudowanym na planie krzyża; prostopadła do nawy głównej; oddziela nawę główną i boczne od prezbiterium

Słowa kluczowe

reforma kluniacka, reforma gregoriańska, Grzegorz VII, Hildebrand, Sylwester II, spór papiestwa z cesarstwem, spór o inwestyturę, Europa w okresie krucjat

Bibliografia

J. Chéllini, *Dzieje religijności w Europie Zachodniej w średniowieczu*, tłum. I. Wyrzykowska, M. Wyrzykowska, Warszawa 1996.

J. Kłoczowski, *Europa – chrześcijańskie korzenie*, Warszawa 2004.

J. Kłoczowski, *Zakony w tworzącej się Europie*, Poznań 2003.

Wielka Historia Świata, t. 1–12 (praca pod patronatem Polskiej Akademii Umiejętności), Świat Książki 2004–2006.

Seria *Historia powszechna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011–2019.

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zapoznaj się z prezentacją, a następnie wykonaj polecenia.

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/P1D26lzi5>

1

[Cesarz Otto I] zebrawszy wojska, na potajemne wezwanie Rzymian, przybył do Rzymu. Co mówię, potajemnie, skoro przeważna część panów rzymskich zajęła zamek św. Pawła i zapraszała świętego cesarza, dawszy zakładników? Cesarz pod miastem rozłożył się obozem, papież i [jego stronnik] Adalbert z Rzymu uciekają, obywatele zaś przyjmują do miasta świętego cesarza wraz z jego załogą i wierność mu przyrzekają, to dodając i przysięgając, że nigdy papieża nie obiorą lub nie wyświęcą wbrew zgodzie i wyborowi pana cesarza Ottona, Cezara Augusta, i syna jego króla Ottona.

Po trzech dniach, na prośbę tak biskupów rzymskich, jak i ludu, zebrał się w kościele św. Piotra wielki synod, na którym [dostojnicy kościoła] zasiedli z cesarzem [...].

[Po złożeniu poprzedniego papieża z urzędu] wszyscy jednomyślnie oświadczyli: „Leona, czcigodnego protoscriniariusza Świętego Kościoła Rzymskiego, męża wypróbowanego i godnego najwyższego stopnia kapłańskiego, wybieramy na pasterza jako najwyższego i powszechnego papieża Świętego Rzymskiego Kościoła, po usunięciu z powodu bezbożnych obyczajów Jana odszczepieńca”. Gdy to wszyscy po trzykroć powtórzyli, za zgodą cesarza, wspomnianego Leona do pałacu Laterańskiego

wedle zwyczaju z chwałą prowadzą
i w oznaczonym czasie w kościele św. Piotra do
najwyższego kapłaństwa święceniem podnoszą
i przysięgę wierności mu składają.

Liudprand, *Historia Ottona*, cyt. za: *Wiek V–XV w źródłach*.
Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla
nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-
Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 2003, s. 121–123.

2

3. Po śmierci papieża tego powszechnego
Kościoła naprzód kardynałowie-biskupi mają
najsumienniej się naradzić, a następnie
kardynałów-duchownych [tj. kapłanów
i diakonów] do narad zawiązać, w końcu reszta
duchowieństwa i lud mają udzielić zgody na
nowy wybór [...].

5. Mają zaś go wybrać z łona samego Kościoła
[rzymskiego], jeśli znajdzie się odpowiedni, jeśli
zaś nie, z innego ma być wzięty [...].

7. A jeśliby przewrotność złych
i niesprawiedliwych ludzi do tego stopnia
wzrosła, że czysty, uczciwy i bezinteresowny
wybór nie mógłby się w Rzymie odbyć,
kardynałowie-biskupi z pobożnym
duchowieństwem i świeckimi katolikami,
choćby z niewielu, mają moc wybrać papieża
w miejscu, które uznają za najwłaściwsze.

[...] 9. A jeżeli ktoś na przekór temu naszemu
dekretowi, ogłoszonemu wyrokiem soboru,
drogą buntu, zuchwałości lub jakiegokolwiek
podstępu, będzie obrany lub wprowadzony na
tron papieski, lub wyświęcony, [ten nie
powinien być uważany przez wszystkich za
papieża, lecz za szatana, nie następcą
apostolskim a odszczepieńcem i] po wyklęciu
oddany wiecznej anatemie [tj. wyłączeniu
z Kościoła], ze swymi pomocnikami,
protektorami i zwolennikami jako antychryst,
napadający i burzyciel całego chrześcijaństwa
[...].

Cyt. za: *Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 2003, s. 121–122.

Kościół rzymski przez samego Boga został założony.

Tylko sam biskup rzymski może być prawni nazwany biskupem powszechnym.

Tylko on sam może biskupów składać z godności lub do nich przywracać.

Legat jego przewodniczy wszystkim biskupom na synodzie, nawet gdy jest niższy stopniem, i może na nich wydać wyrok złożenia z godności.

Nieobecnych może papież składać z godności. Z obłożonymi przez niego klątwą nie wolno przebywać w jednym domu.

Jedynie jemu samemu wolno, stosownie do wymagań czasu, nowe prawa wydawać, nowe gminy zakładać, ze zgromadzenia kanoników tworzyć opactwo, z drugiej strony dzielić bogate biskupstwo a ubogie łączyć.

On sam tylko może używać insygniów cesarskich.

Tylko papieża stopy całować mają wszyscy książęta.

Jego jednego imię ma być wspominane w modlitwach kościelnych.

Ten jeden jedyny jest tytuł [papież] na świecie.

Jemu wolno władcami rozporządzać.

Jemu wolno w razie potrzeby biskupów z miejsca na miejsce przenosić.

W całym Kościele wolno mu duchownych mianować, gdzie by chciał. Mianowany przezeń może być przełożonym innego kościoła, ale nie może pełnić służby wojskowej i nie może od żadnego biskupa przyjmować urzędu wyższego stopnia.

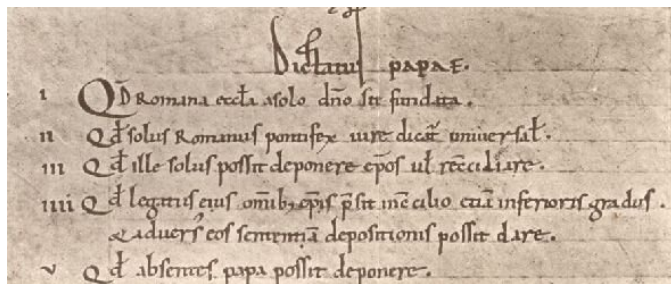
Żaden synod nie może bez jego rozkazu

nazywać się powszechnym.

Żaden przepis prawny i żadna księga kanonów [czyli praw kościelnych] nie ma mieć ważności bez jego woli.

Cyt. za: *Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 2003, s. 126–127.

4

Fragment *Dictatus papae*.

Domena publiczna, wikipedia.org.

5

Rycerz lub jakiegokolwiek stanu i zawodu osoba, która by dobra kościelne od króla, albo świeckiego księcia wbrew woli biskupów, opatów bądź innych rządców kościołów przyjęła lub zajęła, albo nawet za przewrotną lub błędną zgodą tych rządców trzymała, ma popaść w klątwę, chyba że te dobra Kościołowi zwróci.

Ponieważ dowiedzieliśmy się, że inwestytury kościelne wbrew postanowieniu Ojców świętych przez świeckie osoby w wielu stronach bywają nadawane, skąd dla Kościoła wynikają liczne zamieszki, z powodu których religia chrześcijańska doznaje uszczerbku, stanowimy, aby żaden duchowny inwestytury biskupiej, opackiej bądź kościelnej z rąk cesarza, króla lub jakiej innej osoby świeckiej, mężczyzny czy kobiety, nie przyjmował. Jeśli niniejszy zakaz przekroczy, niechaj wie, że inwestytura ta za

wolą papieża jest nieważna, a on aż do chwili odpowiedniego zadośćuczynienia podlegnie klątwie.

Gdyby który biskup prebendy, archidiaconaty, prepozytury bądź inne urzędy kościelne sprzedawał lub inaczej, niż postanowienia Ojców świętych nakazują, obsadzał, ma utracić swój urząd. Godzi się bowiem, aby jak darmo otrzymał biskupstwo, ta też i członki tegoż biskupstwa rozdawał darmo.

Cyt. za: *Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 2003, s. 125.

6

Papież Grzegorz VII.

Domena publiczna, wikipedia.org.

7

Tymczasem dowiedzieliśmy się o zbliżaniu się króla [właściwie: cesarza, Henryka IV], który zanim jeszcze stanął we Włoszech, wysłał do

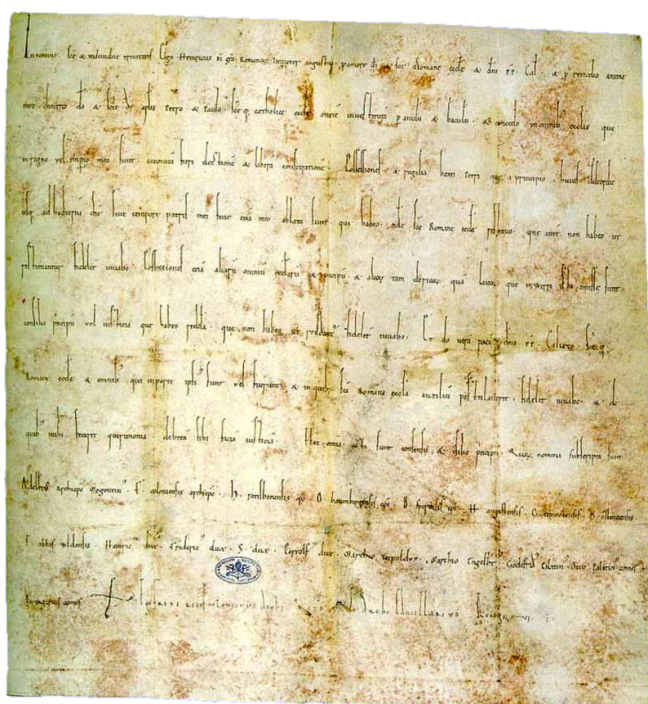
*nas przodem konne poselstwo, oświadczając
gotowość zadośćuczynienia Bogu i św. Piotrowi
i dla poprawy życia przyrzekając zachować
bezwzględne posłuszeństwo, byle tylko mógł
uzyskać od nas łaskę przebaczenia
i apostolskiego błogosławieństwa. Gdy wśród
długich spornych narad, za pośrednictwem
posłów, ostro strofowaliśmy go za jego
występki, wreszcie on nie okazując wrogich lub
zuchwałych zamiarów, w towarzystwie kilku
ludzi zjawił się w mieście Canossie, w którym
przebywaliśmy. Tam przez trzy dni stojąc
u bramy zamku, zdjęwszy szaty królewskie,
boso, we włosiennicy, nie pierwszej przestał
błagać z wielkim płaczem zmiłowania
apostolskiego i przebaczenia, aż u wszystkich,
którzy tam przybyli i do których uszu owe jęki
doszły, wzbudził taką litość i takie współczucie,
że wstawiając się za nim z wielu prośbami
i łzami, wszyscy dziwili się niezwyklej
zatwardziałości mego serca, a niektórzy nawet
wołali, że w nas jest nie surowość apostolska,
ale tyrańska srogość.
W końcu skrucą jego i takim błaganiem
wszystkich, którzy tam przybyli, zwyciężeni,
zdjęwszy zeń kłatwę, przypuściliśmy go do łaski
wspólności i do łona Świętej Matki Kościoła,
odebrawszy od niego zapewnienie, które niżej
jest przytoczone.*

Cyt. za: *Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych
z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii,
studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B.
Lenard, Warszawa 2003, s. 128.

*W imię świętej i nierozdzielnej Trójcy. Ja
Henryk, z Bożej łaski cesarz rzymski Augustus,
dla miłości Boga i Świętego Rzymskiego
Kościoła oraz pana papieża Kaliksta i dla
zbawienia duszy mojej, odstępuje Bogu,
świętym apostołom Pańskim Piotrowi*

*i Pawłowi i świętemu Kościołowi katolickiemu
wszelką inwestyturę za pomocą pierścienia
i pastorału, zgadzając się we wszystkich
kościółach mego królestwa lub cesarstwa na
kanoniczny wybór i wolną konsekrację.*

Cyt. za: *Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych
z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii,
studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B.
Lenard, Warszawa 2003, s. 129.

9

Fragment konkordatu wormackiego.
Domena publiczna, wikipedia.org.

10

*Podobnie jak Bóg, Stwórca wszechświata
uczynił na firmamencie niebieskim dwa wielkie
światła: światło większe, aby rządziło dniem,
i światło mniejsze, aby rządziło nocą, tak dla
umocnienia powszechnego Kościoła, który
nazywają królestwem niebieskim, ustanowił
dwie wielkie godności, większą, aby jako dniami
rządziła duszami, i mniejszą, która by jako nocą*

rzadziła ciałami: to są powaga papieska i władza królewska. A jak księżyc bierze światło swoje od słońca, ponieważ ustępuje mu pod względem wielkości, jakości, położenia i skutków działania, podobnie władza królewska od powagi papieskiej bierze blask dostojęstwa. I im bardziej tkwi w blasku promieni słońca, tym mniejsze posiada światło, a im więcej oddala się od oblicza słonecznego, tym więcej zyskuje jasności.

Cyt. za: *Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 2003, s. 131.

Polecenie 2

Na podstawie tekstów źródłowych zamieszczonych w prezentacji wskaż główne punkty sporne w konflikcie między cesarstwem a papieżem.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Odwołując się do konkretnych fragmentów źródłowych, określ, jakie były powody przeprowadzenia gruntownych reform w Kościele katolickim przez papieża Grzegorza VII.

Twoja odpowiedź

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem, a następnie wykonaj kolejne polecenia i ćwiczenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dcv29MzGW>

Film opowiadający o Kościele od dziesiątego do trzynastego wieku.

Polecenie 2

Wyjaśnij, jaki był związek między pełnieniem przez duchownych funkcji państwowych a postulatem uwolnienia Kościoła spod władzy świeckiej.

Tvoja odpowiedź

Polecenie 3

Opisz, w jaki sposób środowiska kluniackie a w jaki sposób gregoriańskie podchodziły do kwestii oddzielenia sfery sacrum od profanum.

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 1

Zapoznaj się z ilustracją, a następnie wykonaj polecenie.

Źródło: Tomasz Fedor, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.5.

Zamieszczona wyżej ilustracja przedstawia fragment Drzwi Gnieźnieńskich z XII w. Określ, jaka czynność została na nich wyobrażona, a następnie rozstrzygnij, czy przedstawione wydarzenie miało miejsce przed reformą gregoriańską, czy po niej. Uzasadnij odpowiedź.

Zapoznaj się z ilustracją, a następnie wykonaj polecenie.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Powyższy średniowieczny fresk z 1274 r. przedstawia papieża Sylwestra I oraz cesarza rzymskiego Konstantyna Wielkiego. Określ, czyją perspektywę w walce o supremację nad światem chrześcijańskim reprezentuje dzieło – papieską czy cesarską – oraz czy wiernie oddaje ono realia późnej starożytności. Uzasadnij odpowiedź.

Dla nauczyciela

Autor: Stanisław Mrozowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Kościół w X–XI w.

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

VII. Europa w okresie krucjat. Uczeń:

1) wyjaśnia ideowe i polityczne przyczyny, a także charakter rywalizacji papieżstwa z cesarstwem o zwierzchnictwo nad średniowieczną Europą;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia, czym były reformy kluniacka i reforma gregoriańska;
- charakteryzuje postać papieża Grzegorza VII i jego wizję odnowy Kościoła;
- tłumaczy, w jaki sposób postulat oddzielenia w Kościele sfery sacrum od profanum przyczynił się do sporu między władzą świecką a papieską.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);

- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Kościół w X–XI w.”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w sekcji „Prezentacja multimedialna” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy uczniom temat lekcji, nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”. Omawia cele lekcji.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. kto zapoznał się z udostępnionym e-materiałem.
Nauczyciel poleca uczniom przygotować w parach pytania z nim związane. Czego uczniowie chcą się dowiedzieć? Co ich interesuje w związku z tematem lekcji?

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią sekcji „Przeczytaj”. Każdy uczestnik zajęć podczas cichego czytania wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście. Następnie wybrani uczniowie odczytują na głos swoje notatki.
2. **Praca z pierwszym multimedium („Prezentacja multimedialna”).** Nauczyciel prosi, aby uczniowie podzielili się na czteroosobowe grupy, a następnie na podstawie tekstów źródłowych wykonali polecenie 3: określili, jakie były powody przeprowadzenia gruntownych reform w Kościele katolickim przez papieża Grzegorza

VII. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie się do niej ustosunkowują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedź.

3. **Praca z drugim multimedium („Film + Sprawdź się”).** Nauczyciel odtwarza film edukacyjny omawiający kwestię zeświecczenia duchowieństwa i postulatów rozdzielania w Kościele sfer sacrum i profanum, władzy duchownej i świeckiej. Poleca, aby uczniowie podczas oglądania filmu notowali istotne ich zdaniem informacje.
4. Po wyświetleniu filmu nauczyciel poleca, aby uczniowie wykonali w parach polecenie 3: określili, w jaki sposób środowiska kluniackie oraz gregoriańskie podchodziły do kwestii oddzielenia sfery sacrum od profanum. Wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie się do niej ustosunkowują.
5. Nauczyciel zadaje uczniom pytanie: Dlaczego tak istotne było – zarówno dla strony papieskiej, jak i cesarskiej czy królewskiej – ustalenie zwierzchnictwa w kwestii nadawania inwestytury? Uczniowie zgłaszają swoje propozycje i nad nimi dyskutują.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia 1 i 2 z sekcji „Film + Sprawdź się”. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje odpowiedzi uczniów.
2. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę dotyczącą kryteriów sukcesu. Czego uczniowie się nauczyli? Czy uzyskali odpowiedzi na pytania przygotowane na początku zajęć?
3. Na koniec poleca chętnemu uczniowi podsumowanie i – jeśli to potrzebne – uzupełnia informacje.

Praca domowa:

Wykonaj polecenie 2 dołączone do prezentacji multimedialnej: „Na podstawie tekstów źródłowych zamieszczonych w multimedium wskaż główne punkty sporne w konflikcie między cesarstwem a papieństwem”.

Materiały pomocnicze:

J. Chéllini, *Dzieje religijności w Europie Zachodniej w średniowieczu*, tłum. I. Wyrzykowska, M. Wyrzykowska, Warszawa 1996.

J. Kłoczowski, *Europa – chrześcijańskie korzenie*, Warszawa 2004.

J. Kłoczowski, *Zakony w tworzącej się Europie*, Poznań 2003.

Wielka Historia Świata, t. 1–12 (praca pod patronatem Polskiej Akademii Umiejętności), Świat Książki 2004–2006.

Seria *Historia powszechna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011–2019.

Wskazówki metodyczne:

Oba multimedia – prezentacja multimedialna i film edukacyjny – mogą być wykorzystane w lekcji podsumowującej (np. Cesarstwo i papieństwo). Sam film może być również wprowadzeniem do lekcji dotyczącej już bezpośrednio sporu papieństwa z cesarstwem.